

Юрій Липа

(Закінчення із стор. 1)
ру найбільший сучасний неоромантизм (згадали, найбільший поет після Шевченка, Лесі Українки і Івана Франка. На думку Є. Маланюка не могли б повитися без Липи такі поети, як Яновський і Бажан, як Ольжич і Оксана Лятуринська.

Липа, як і в поезії і у своїй прозі, так і в своїх політичних творах — незмінний філософською тенденцією.

Народи, як і одиниці, на думку Липи, мають своє призначення, дане їм їхнім Творцем Богом. Це призначення дане у їхніх талантах, що їх треба виявити і здійснити. Лише труд, повна посвята своєму призначенню — здійснить його і людина, гідна своєї смерті. Не виконавши свого призначення, людина не лише не здійснила життя, але вона негідна — недостойна відходу („Призначення” — „Поезії”, стор. 21.).

Людина це органічний зв'язок між поколіннями роду у вищій спільноті, якою є нація. Родові він присвячує твір „Ландшафт ніжності” — „Поезії”, стор. 28.).

Із розуміння ролі роду для одиниці і нації поет підносить культ жінки („Жінка” — „Поезії”, стор. 29.).

Апoteоза нації відтворена пером у його творі „Суворість” („Поезії”, стор. 68.).

В книзі критичних і літературних творів Ю. Липи є цікавий есей присвячений творчості. Цей есей називається „Боротьба з янголом”.

Липа в тому творі боронить потребу великого схвилювання в трагії творчості і рівночасно організації впорядкованості думок, почуттів у конструкції, яку своєму творові надає мистецтво у формі.

Творчість — це велика боротьба за конкретну форму ідей, боротьба великого напруження і сили. Нічого не може постати великого від випадків. Великі твори появляються у висліді великої боротьби і концентрації сил духових — творчих, що конструюють твір, виснажують творця з усіх сил. Поет не має ніякої пошани для мрійників, що творчість уважають відпочинком від поважної праці. Навпаки, творчість мистця — це не творчість божества, а творчість духового провідника, що відкриває мільйонам світ у найбільшій напрузі і найвищій концентрації сил.

Липа вважає, що з традиціями народу треба бути обережним. Сьогодні пережиток, нікому непотрібний, може завтра бути елементом, що відкриває не лише карту історії, але й стає елементом нової культурної реконструкції у розвитку духовості народу. Віджиті елементи етнографії забувати не треба, якщо вони скріплюють навіть механічну єдність народу.

„Добре знаємо ту єдність, що її дає українська етнографічна мозаїка. Не відкидаємо цієї єдності, що існувала не тільки в часах Котляревського чи Шашкевича, вона зробила своє і робить своє — хоч плитко, хоч завадки смугастий шалаш, чи „Сватанню на Гончарівці”, але уподобане українців. Не зашкодили шотландцям їхні

предківські святилища зичаї...”

„...З легкої, хоч гістичної руки М. Хвильового почалися напади на „просвітнянство”, а з кінці і згадали на „єдність механічну”. Цікаво, якби могли попросту зрозуміти не одного доктринера з „наших” ці тисячі селянських синів, що масово поринають в українську культуру, коли б якраз не перейшли перед тим, власне, „просвітнянської” школи чи самої „Просвіти”, чи „просвітнянського” духа сучасної української преси?

„...І коли маємо говорити про найвищу єдність українців, єдність не сумаричну, не доктринальну, чи етнографічну, то передусім мусимо знайти дорогу до свого Великого Збірного Українця. І то знайти його в сучасності.

„...Не сектарство й ексклюзивність мають силу при органічному єднанню духової раси”, лише велетенський критерій, мірило, що його рано чи пізно визнавали б усі українці... Той мірник не мав би бути чимось, що приломує і нівелює індивідуальність, мусів би, навпаки, давати їй індивідуальності побудження до зусиль, до енергії, навіть до морального переродження. З другого боку мірник мав би апроваджувати зусилля усіх груп і індивідуальностей у спільне русло органічного єднання, єднання більше чуттєвого як розумового. Єднан-

*) Липа вживав термін раса (найчастіше — духова раса) на визначення поняття — нарід, нація. Подібно, як в англійській мові цей термін вживається. Що розумів під цим терміном Липа показує його пояснення в книжці „Призначення Українці” (стор. 128): „Расою знемо цілість населення, що його духові принамети укріплені і явні (як заичаї, мова, властиво мови), а також антропологічні риси — становлять виразну цілість упродовж часу-історії”.

ня української одиниці з іншими одиницями не на підставі формули, канону, „принципу”, але на підставах, що походять з самої спорідненості крові й духа.

„...Отже, не тільки не розділяємо української духової раси, але шукаємо в своєму підході того, що в ній творить певну єдність, дає їй певне обличчя.

„...Бо, може, на тім і полягає життя духової раси, щоб завжди бути пригатованою до великих питань ззовні. І щоб бути готовою до відповіді, до органічної відповіді цілою своєю істотою. Слово „український”, що вказує на тяглість раси в віках, слово традиційне, треба вміти вживати змистом нової життєздатності. І все наново дає їм расу відповіді, повну власної правди. Стало треба заглиблюватися в істоту духової раси, і звідти виносити ще один доказ її готовості до прийняття сучасності.

„...Як можна інакше дивитися на світ, як не знутри власної раси? Божеським законом є відчувати своє власне я, свою родину, і цілий свій Рід — найвищим”.

Протиставивши до цієї теорії — споглядання „знутри” — теорію бачення „ззовні”. Батьком цієї теорії за свідченням Липи був Куліш. Липа так характеризує авторів та їх теорію:

„...Куліш, поет і перекладач Шекспіра, кидає в лице своїй расі „народ без пуття”. В ім'я індивідуальності західної німецько-англійської культури відкидає цілком культурну індивідуальність власної раси. Лишень тому, що вона не була німецько-англійською, обвинувачує Україну.

„Дальші його посушення — це тільки відміни однієї і тієї самої засади: в ім'я формули (засади чи чужинського прикладу) треба згола знищити своє, хочби те своє було органічним вицвітом віків. В ім'я зрачка московсько-німецької

ієрархічності нищить з пасією рідне минуле (Історія розкоєднання Росії), а в ім'я (як йому на коротко здалося) пишної культури польських магнатів паплюжить козацький період української історії. Як часто в нього Україна — це якась убога кривна на лавці підсудних, а він сам її обвинувач з катедри. Обвинувач безжалісний, аж до безнадійності.

„По за всіма заслугами „гарячий Куліш” мав, на жаль, і на цім терені свою сумну заслугу, — після нього постали сотні обвинувачів України, покоління прокураторів власного краю, еліта з верхівців, що обвинувачували коня за те, що кінь не зміг їздити.

„Зрештою, часами вистачав для суспільника ідеолога приклад, чи хоч привид прикладу чужого суспільства, щоб він, як апостол, починав проповідувати відкинення частини або цілкового усього дотеперішнього в ім'я того привиду. Чи в ім'я швейцарської демократії не кликав це робити Драгоманів? Чи перед 1917 р. міраж російської ліберальної демократії не паралізував Єфремова та інших близьких до нього українців? Чи, зрешті, тепер не манить деякого міража творення України „на взір італійської демократії”? Отже знову на взір?”

„Ці всі „взори” і формули, що їх Україна має виконувати з ласки доктринерів завжди мають у собі щось з самоскалічування. Чи це буде в ній сам „абсолютний динамізм” без сатиричного елементу, чи це буде історія культури без історії війська (як у деяких етапах Куліша), чи тільки чиста історія бунту без історії влади й культури (як у советській історії Яворського) — завжди це буде поняття організму з дефектом, якогось інваліда без рук чи без ніг.

„Єсть якийсь трагізм у цьому образі: беруть навання засаду вироблену чужим расовим організмом (все одно: чи перську чи німецьку), спостерігають із здивуванням, що ця засада не пасує до України, і — засуджують вкін-

ці... свій власний край, а не чужу засаду. Ці „принципи”, доктрини, догмати, взяті від чужинців і не догососовані до української психології й традиції, стають не засадами, а засудами. Поменшування елітою власного краю, і вічний песимізм, це найхарактеристичніше явище українського XIX-го і початку XX-го століття.

„...Чужа доктрина мусить дати акції розбиття, понижування і безнадійності. Бо завдяки ній трактуємо свій край ззовні, як чужинці”.

Вадим Шербаківський, якого цитує Ю. Липа, каже:

„...Нарід треба пізнавати, як людину. Не можна знати людини, раз побалакавши з нею, — треба знати її молоді роки, виховання батьків і середовище, в якому розвивалася, — тоді тільки можна оцінити її і дати їй відповідне доручення, місію...”

Думки Липи можна звести до остаточного висновку: „Єдина правда, що є, це дивитися у себе, бути самим собою, ставати самим собою”.

„Було б зле, коли б якась психічна перешкода заслонила перед очима українців найважливіше — самих себе і своє власне значення”.

Бо стоїмо, як нарід, формально в обличчі боротьби ідеологічних доктрин, а в суті у боротьбі за духове і фізичне життя нації, або, як каже Липа, рас.

„Виймовим щастям для

тієї (української) раси є виповідження їй безжалісної боротьби. Донедавна, боролися навіть із самою назвою „Україна” (1876), тепер борються з найменшим виявом української гордості.”

„Та боротьба з великою українською расою не має собі рівної в Європі. Може, тільки кілька століть тому можна було б порівняти її з боротьбою релігійною”.

В тій боротьбі, що розколола світ на Схід і Захід, Липа виразно вказує орієнтацію на себе, свою націю, на власну мету:

„Європеїзм, західність, як метода, шукання свого „я”, але ставання собою — як мета”.

Сьогодні, коли боротьба в Україні ще загострилася переселюванням народів, коли збідли всі теорії, всі доктрини марксизму, інтер націоналізму і інших „засобів”, лишилася гола дійсність — боротьба рас.

Вона, коли продовжувати передбачення Липи, при веде до повного усвідомлення українців своєї національної особовості і кристалізації. Сучасна трагічна дійсність українського народу є кузницею його особовості і пороком на арену нової доби його історії.

Література:

Юрій Липа:
„Бій за українську літературу”, „Українська доба” (1936); „Українська раса” (1937); „Призначення України” (1938); „Поезії” (1967).

НАРОДИ

(Закінчення із стор. 2)

III

Защо боротись, у чому великість народу?
Може за це умирати, за будівлі в мармурі?
Може за танці й пісні, чи зручні малювали?
Мудрі системи до праці, чи марші стрункі?

Де та великість народу: чи в посувах війська,
В вірнім триванню жінок, чи в дитячому сміху?
В важкій аскезі учених, у марті відкриває?
Чи в одиницях, чи в юрбах, чи в геніях, де?

Все це, — промовила Мудрість, — є важке, та мало,
Все, що — напружене й скромне, все —

в ласці у Бога,

Але найбільше добро, це — зростання Людини,
В вашім народі зростання Людини зусиллям людей.

Д-р Володимир Безушко

„Генрі IV” В. Шекспіра

*) Бачучи непошанування права у найвищих (сам король тільки насильно добув корону), він не мав пошани для права, тому — напад при Гетсгил, хабарництво при рекрутуванні до неплачена довіля. Боротьбу не вважав за життєву konieczність. Честь для нього тільки порожнє слово.

Людина він вино, жінок, спіан, музику, свободне та веселе життя. Мабуть докруги себе бачив таке життя і такого забажав для себе, хоч не мав на те матеріальної підстави. Та бажати кожному вільно. Можемо сказати, що це людина наділена багатою уявою, але не практичним змістом, потрібним для життя. Життя звичайно заставляло таких людей глибоко призадумуватися, або й заплатити власним існуванням.

Є, мабуть, сполука між пияками і поетами. В старину вважали Діонісія богом вина і поетів. Шекспір посиджував лютатників з любовниками і поетами. Е. Леруї¹⁾ здогадується, що Шекспір якийсь час більше пив, ніж це було б доцільне для його здоров'я.

Є невідповідальні люди в житті. Такими були і Фолстаф і Готспер: один, щоб радуватися життям, другий, щоб здійснювати плани своєї амбіції. Фолстаф живе інстинктом, що не достатнє в житті.

Ми ще скажемо кілька слів про походження Фолстафа. Розглянувши молоді предствалля Пляв і Терент. Від них бере початок мілес гібридоус. Середньовіччя вважало спустошення в молоді ділом Гріха, Чорта та Розгулу. Далеко відоме було оповідання про Влудного Сина, якого сполукаризували мораліте що їх створила Церква. Влудний Син каявся, каявся також Фолстаф. Тільки чванливатих волях мали і італійці (з них це виступає люди) і єспанці.

Фолстаф виріс на рідному ґрунті і то так далеко, що Джан Гемден²⁾ подас, що дехто здогадується будто би батько Вільяма Шекспіра, не-бізнесмен був протипом для Фолстафа.

Як велика сила сміху, видно з того, що хоч всі знають збожжівання і навіть злочини Фолстафа, то й далі сміються з Фолстафом, як з незтриваним сміхотом. Чи в цьому долучається людська уява, що хоче свободно порушати, без обмежень, це вже проблема свободної людської творчості.

Як змішання складників добрих і злих Фолстаф зображує нам природу. Принц Генрі завважав, що у Фолстафа час не має значення, чим означив його як ланцюг позачасове. Він і його компаньйони вже дого не прокинували: Фолстаф помер на удар серця, а його компаньйонів покарано. Лад в житті і в світі несе обмеження.

Перейдемо до будови „Генрі IV”. Твір складається з двох драм, двох частин, як твердить проф. Д. Вайсон, що творять гармонійну цілість. Дехто піддає сумніву цю гармонійність. Перша частина, до битви під Шруобері, охоплює тринадцять місяців; друга — до смерті Генрі IV і проголошення королем Принца Генрі, — десять років. Мабуть Шекспір не числив років тривання, бо настрої короля проти сина залишилися майже незмінними, хоч сина

Обидві часті складаються майже по рівній кількості з історичних і комічних сцен. Пишуть про рівновагу між історичною і комічною частинами. Та є такі, що не мають такого переконання.

Це хроніки, що зображують події і людей, а не групують події докруги одної постаті.

Флюшер, виходячи з основи, що Сенек і Цицерон мали великий вплив на Ренесанс в Англії, отже і на Шекспіра, означив стиль Шекспіра реторичним. Завдання такого стилю переконати і зворушити, що нагадує доматання клясиків: повчати і розважити. Прикладів на реторичність у Шекспіра багато. Пригадаємо хоч би монолог Гамлета: „Бути чи не бути”, промову Антонія над тілом Юлія Цезаря, речі заичайно відомі. Тут могли б ми зачитувати слова Готспера: „Король безспірно добрий” („Генрі IV”, ч. I, IV, 3, Осм. ст. 293).

Ешли Теоріаїх в студії „Шекспір і Америка” писала, що освічені могли мати провідниками Демостена і Цицерона, але Шекспіра можна було йти в читанках, граматиках як зразки вимови, а також з уст мандрюючих лекторів. Це зробило Шекспіра найбільш знаним поетом світу в Америці. Але за Шекспіром шукають головним чином як за поетом. Аристотель думав, що найбільшою річчю зі всіх є бути мистцем метафори.³⁾ Роли висловився, Шекспір думає метафорами. Джон Міддлтон Мери (ст. 70) означив як доглянення подібності між неподібностями; як окреслення неокреслених духових якостей через фігури. Це шило порівняння аналогії фізичних явищ, щоб дійти до духових. Назвемо кілька прикладів: „Зареготався дід наш дужий, аж піна з уса потекла”; „Е майти фортепес Іс аур Год”; „Те Кінг пут е шип он итс фіг”. Нам здається, що великим досягненням шекспірології в нашому віці є вислід праці проф. Кароліни Сперджен⁴⁾ з тридцятих років щодо образності мови Шекспіра. („Образовість Шекспіра і як вона означає” і „Ітеративна образність Шекспіра”, 1932). Вони дали дуже багато до зрозуміння явищ, що криються під назвою Шекспір, щодо його творів і життя.

Вже Коваридж⁵⁾ писав, що вартість поезії не так в поодиноких образах, як в об'єднанні образів у цілість. Наприклад, „Річард III” символом саду в безладді, в занепаді; „Ромео і Юлія” це світло в темряві, це враження сліпучого світла в темряві і його нагле поташення; „Гамлет” — образ боляка та злісності. К. Сперджен⁶⁾ тієї думки, що такої суцільної образності в „Генрі IV” немає.

Дехто ставить Шекспіра на межі Середньовіччя і Нових Часів. Ми думаємо, що силою свого генія він належить Новим Часам: мовою і показуванням індивідуальності. Мова в часах Шекспіра граза (в театрі) куди більшу роллю, як тепер. Вразувало театральні обставини. Глядач мусів доповнювати багато власною уявою. Це може і збільшувало дискусії глядачів щодо баченого в театрі, а це знова популяризувало театр в суспільності. Не дивно, що Шарльота Бра⁷⁾ пише, що „драма Шекспіра, це драма мови”, чим підкреслила значення мови в театрі.

В діалогі мови Шекспіра появлялося багато студій, в Шарльота Бра пробила їхню ціну синтезу, додала чимало власних спостережень. Вона цікавилася питанням, яке значення має Шекспірова мова в характеристічності осіб і дій. В цій справі ми очікуємо об'єктивнішого тільки до обговорення твору. Тут маємо мовні приклади з характеристичних таких типів як Містрес Кайлін,

